

Έννοια και αξία της γλώσσας

Τράπεζα Θεμάτων [14937]

Η σημασία της γλώσσας / Το χριστόψωμο (απόσπασμα)

Για να λύσεις το διαγώνισμα θα πρέπει να γνωρίζεις:

- τη χρήση του **παραδείγματος** ως τρόπου ανάπτυξης παραγράφου.
- τη **σημασία** της μητρικής **γλώσσας** για τους ανθρώπους.
- το **σχόλιο** και τη **λειτουργία** του σε ένα λογοτεχνικό κείμενο.

Κείμενο 1

Η σημασία της γλώσσας

Το κείμενο (διασκευή) είναι απόσπασμα από το βιβλίο του M.W. Eysenck, «Βασικές Αρχές Γνωστικής Ψυχολογίας», (Μετάφραση Μ. Κουλεντιανού, σσ. 309-310, εκδ. Gutenberg, 2010).

Αν κάποιος αμφιβάλλει για τη σημασία της γλώσσας στη ζωή του, αρκεί να σκεφτεί για μια στιγμή πόσο απίστευτα περιορισμένος θα ήταν χωρίς τη γλώσσα. Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με φίλους και γνωστούς εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη γλώσσα. Εξάλλου, οι άνθρωποι σήμερα γνωρίζουν πολύ περισσότερα πράγματα από τους ανθρώπους των προηγούμενων γενεών. Αυτό συμβαίνει γιατί η γλώσσα βοήθησε το μεγαλύτερο μέρος της γνώσης να περάσει από τη μια γενιά στην άλλη. Επομένως, το να γνωρίζει κανείς καλά τη γλώσσα είναι απολύτως απαραίτητο.

Τι είναι, όμως, η γλώσσα; Διατυπώθηκε ο ορισμός ότι η γλώσσα είναι «ένα συμβατικό σύστημα επικοινωνιακών ήχων και μερικές φορές (αν και όχι απαραίτητα) γραπτών συμβόλων». Σ' αυτόν τον ορισμό η κρίσιμη λέξη είναι το επίθετο «επικοινωνιακών», επειδή η πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας είναι η επικοινωνία. Βέβαια, με τη γλώσσα επιτελούνται και άλλες λειτουργίες. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι χρησιμοποιούμε τη

γλώσσα, για να σκεφτόμαστε, να καταγράφουμε πληροφορίες, να συνειδητοποιούμε και να εκφράζουμε συναισθήματα, να εκφράζουμε την ταυτόσή μας με μια ομάδα κ.λπ.

Αναμφίβολα, η γλώσσα είναι ένα εντυπωσιακό επίτευγμα¹ των ανθρώπων. Υπάρχουν όμως άλλα είδη που κάνουν χρήση της γλώσσας; Ίσως κάποιος να έδινε καταφατική απάντηση σκεπτόμενος για παράδειγμα τους παπαγάλους που λένε μερικές λέξεις. Ωστόσο, οι παπαγάλοι, ακόμα και αν προσπαθούν να επικοινωνήσουν, δεν χρησιμοποιούν γλώσσα με την πλήρη σημασία της έννοιας, επειδή δεν ακολουθούν κανόνες ούτε δείχνουν την ευελιξία στη χρήση της γλώσσας που δείχνουν οι άνθρωποι.

Στην καθημερινή μας ζωή οι περισσότεροι από εμάς κάνουμε εκτεταμένη χρήση τεσσάρων βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων. Αυτές είναι οι ακόλουθες: ακούμε την ομιλία, διαβάζουμε, μιλάμε και γράφουμε. Είναι ίσως φυσικό να υποθέσουμε πως οι τέσσερις κεντρικές γλωσσικές δεξιότητες κάθε ανθρώπου μπορούν να είναι συνολικά ισχυρές ή αδύναμες. Αυτό το συμπέρασμα μπορεί συχνά, αλλά όχι πάντα, να είναι σωστό σε σχέση με την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας.

Κείμενο 2

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851 – 1911)

Το χριστόψωμο (απόσπασμα)

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομώνυμο διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, το οποίο πρωτοδημοσιεύτηκε στην «Εφημερίδα» το 1887.

Μεταξύ των πολλών δημωδών τύπων, τους οποίους θα έχωσι να εκμεταλλευθώσιν οι μέλλοντες διηγηματογράφοι μας, διαπρεπή κατέχει θέσιν η κακή πενθερά, ως και η κακή μητριά. [...] Περί μιας κακής πενθεράς σήμερον ο λόγος.

Εις τι έπταιεν η ατυχής νέα Διαλεχτή, ούτως ωνομάζετο, θυγάτηρ του Κασσανδρέως μάρμπα Μανώλη, μεταναστεύσαντος κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν εις μίαν των νήσων του Αιγαίου, εις τι έπταιεν αν ήτο στείρα και άτεκνος; Είχε νυμφευθή προ επταετίας, έκτοτε δις μετέβη εις τα λουτρά της Αιδηψού, πεντάκις της έδωκαν να πίνη διάφορα τελεσιουργά²

¹ επιτυχία, κατόρθωμα

² αποτελεσματικά

βότανα, εις μάτην, η γη έμενεν άγονος. Δύο ή τρεις γύφτισσαι της έδωκαν να φορέση περίαπτα³ θαυματουργά περί τας μασχάλας, ειπούσαι αυτή ότι τούτο ήτο το μόνον μέσον, όπως γεννήση, και μάλιστα υιόν. Τέλος καλόγηρός τις Σιναΐτης τη εδώρησεν ηγιασμένον κομβολόγιον, ειπών αυτή να το βαπτίζει και να πίνη το ύδωρ. Τα πάντα μάταια.

Επί τέλους με την απελπισίαν ήλθε και η ανάπαυσις της συνειδήσεως, και δεν ενόμιζεν εαυτήν ένοχον. Το αυτό⁴ όμως δεν εφρόνει και η γραία Καντάκαινα, η πενθερά της, ήτις επέρριπτεν εις την νύμφην αυτής το σφάλμα της μη αποκτήσεως εγγόνου διά το γήρας της. Είναι αληθές ότι ο σύζυγος της Διαλεχτής ήτο το μόνον τέκνον της γραίας ταύτης, και ούτος δε συνεμερίζετο⁵ την πρόληψιν της μητρός του εναντίον της συμβίας⁶ αυτού. Αν δεν τω εγέννα η σύζυγός του, η γενεά εχάνετο. Περίεργον δε, ότι πας Έλλην της εποχής μας ιερώτατον θεωρεί χρέος και υπερτάτην ανάγκην την διαιώνισιν του γένους του.

Εκάστοτε, οσάκις⁷ ο υιός της επέστρεφεν εκ του ταξιδίου του, διότι είχε βρατσέραν⁸, και ήτο τολμηρότατος εις την ακτοπλοΐαν, η γραία Καντάκαινα ήρχετο εις προϋπάντησιν αυτού, τον ωδήγει εις τον οικίσκον της, τον εδιάβαζε, τον εκατήχει, του έβαζε μαναφούκια⁹, και ούτω τον προέπεμπε παρά τη γυναικί αυτού. Και δεν έλεγε μόνα τα ελαττώματά της, αλλά τα αυγάτιζε· δεν ήτο μόνον «μαρμάρα», τουτέστι στείρα, η νύμφη της, τούτο δεν ήρκει, αλλ' ήτο άπαστη¹⁰, απασσάλωτη¹¹, ξεσίπτωτη κλπ. Όλα τα είχεν, «η ποίσα, η δείξα, η άκληρη».

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 1 (μονάδες 35)

1^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Ποιες λειτουργίες επιτελεί η γλώσσα, σύμφωνα με το Κείμενο 1, και ποιες οι κύριες γλωσσικές ικανότητες που έχουν οι άνθρωποι (40 – 50 λέξεις);

³ αντικείμενο που θεωρείται ότι έχει τη μαγική ικανότητα να αποτρέπει ή και να απομακρύνει το κακό, φυλακτό

⁴ το ίδιο

⁵ δε συμεριζόταν (δε συμφωνούσε)

⁶ της συζύγου

⁷ κάθε φορά που

⁸ μικρό ιστιοφόρο

⁹ συκοφαντίες

¹⁰ βρώμικη

¹¹ ακατάστατη

Μονάδες 10

2^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Να περιγράψεις με συντομία τον λόγο για τον οποίο ο συγγραφέας στην 3^η παράγραφο του Κειμένου 1 χρησιμοποιεί το παράδειγμα των παπαγάλων.

Μονάδες 10

3^ο υποερώτημα (μονάδες 15)

«Τι είναι, όμως, η γλώσσα; Διατυπώθηκε ο ορισμός ότι η γλώσσα είναι «ένα συμβατικό σύστημα επικοινωνιακών ήχων και μερικές φορές (αν και όχι απαραίτητα) γραπτών συμβόλων». Σ' αυτόν τον ορισμό η κρίσιμη λέξη είναι το επίθετο «επικοινωνιακών», επειδή η πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας είναι η επικοινωνία. Βέβαια, με τη γλώσσα επιτελούνται και άλλες λειτουργίες.»: Να ξαναγράψεις το παραπάνω τμήμα της 2^{ης} παραγράφου του Κειμένου 1 αντικαθιστώντας κάθε υπογραμμισμένη λέξη με μια νοηματικά ισοδύναμή της.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 30)

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Μητρικής Γλώσσας, το σχολείο σου σε συνεργασία με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης οργανώνει μια εκδήλωση με θέμα τη σημασία που έχει η μητρική γλώσσα για τους ανθρώπους. Στο πλαίσιο αυτής της εκδήλωσης καλείσαι να εκφωνήσεις μια ομιλία 350-400 λέξεων, στην οποία θα αναφέρεσαι στους λόγους για τους οποίους είναι σημαντική η καλλιέργεια και διαφύλαξη της μητρικής μας γλώσσας.

Μονάδες 30

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 20)

Στο Κείμενο 2 να εντοπίσεις δύο χωρία στα οποία διαφαίνεται το σχόλιο του αφηγητή και να τα σχολιάσεις σύντομα.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ 4 (μονάδες 15)

Σε ποιο βαθμό, σύμφωνα με το Κείμενο 2, οι κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής προσδιορίζουν τη στάση της πεθεράς προς τη νύφη της; Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωση; Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 – 150 λέξεις.

Τράπεζα Θεμάτων [19507]

Ελευθερία και γλώσσα: Η οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας στηρίζεται άμεσα στη γλωσσική ταυτότητα / Αδέσποτα σκυλιά

Για να λύσεις το διαγώνισμα θα πρέπει να γνωρίζεις:

- τη λειτουργία του **προλόγου** και του **επιλόγου** σε ένα κείμενο.
- τα χαρακτηριστικά της **ομιλίας**.
- τη σχέση **γλώσσας** και **εθνικής ταυτότητας**.
- τις **γλωσσικές επιλογές** που καθιστούν το ύφος **χαλαρό** και **προφορικό**.

Κείμενο 1

Ελευθερία και γλώσσα: Η οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας στηρίζεται άμεσα στη γλωσσική ταυτότητα

Απόσπασμα από κείμενο του Χρήστου Κλαίρη, ομότιμου καθηγητή Γενικής Γλωσσολογίας στη Σορβόνη, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας. Αντλήθηκε από την ιστοσελίδα: www.lifo.gr (9.2.2021).

Η συμβολική επιλογή της επετείου του θανάτου του Διονυσίου Σολωμού (9 Φεβρουαρίου) για να γιορτάζεται η «Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας» με οδηγεί να υπενθυμίσω τη γνωστή ρήση του ποιητή στον «Διάλογό» του:

μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα¹²

Ελευθερία και γλώσσα είναι έννοιες αλληλένδετες και δεν είναι τυχαίο ότι ο ποιητής διατυπώνει αυτή την αλήθεια σε μια ιστορική περίοδο όπου οικοδομείται το νεοσύστατο ελληνικό κράτος.

¹² μήπως έχω κάτι άλλο στον νου μου εκτός από την ελευθερία και τη γλώσσα

Η γλώσσα κάθε λαού αποτελεί το σπουδαιότερο πολιτισμικό μνημείο πάνω στο οποίο βρίσκεται ανεξίτηλα αποτυπωμένη όλη η ιστορία του. Πάνω στη γλώσσα σμιλεύεται¹³ η ιστορία κάθε λαού.

Φαντασθείτε μια Ελλάδα ελεύθερη που δεν μιλάει ελληνικά! Αλλά με το ίδιο σκεπτικό φαντασθείτε μια Γαλλία που δεν μιλάει γαλλικά, μια Γερμανία που δεν μιλάει γερμανικά κ.ο.κ.!

Με άλλα λόγια η οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας στηρίζεται άμεσα στη γλωσσική ταυτότητα. Η Ελλάδα υπάρχει ως Ελλάδα, γιατί μιλάει ελληνικά. Αν θέλουμε να διαφυλάξουμε την ελληνικότητά μας, είναι απαραίτητο να διαφυλάξουμε τη γλώσσα μας ως κόρη οφθαλμού.

Η γλώσσα, κάθε γλώσσα, είναι άρρηκτα συνυφασμένη με τον ανθρώπινο βίο, με την ανθρώπινη ζωή. Μέσα στη γλώσσα που χρησιμοποιεί κάθε κοινωνικό σύνολο, κάθε λαός μπορούμε να ανιχνεύσουμε τις περισσότερες πολιτισμικές αξίες και ιδιαιτερότητες που μας επιτρέπουν να τον αναγνωρίσουμε. Η γλώσσα κάθε λαού αποτελεί το σπουδαιότερο πολιτισμικό μνημείο πάνω στο οποίο βρίσκεται ανεξίτηλα αποτυπωμένη όλη η ιστορία του. Πάνω στη γλώσσα σμιλεύεται η ιστορία κάθε λαού.

Όλες οι γλώσσες του κόσμου –υπολογίζουμε ότι μιλιούνται σήμερα στον πλανήτη μας γύρω στις 6.000 γλώσσες– όλες οι γλώσσες του κόσμου, υπ’ αυτή την έννοια, αποτελούν πολιτισμική κληρονομιά της ανθρωπότητας. Προσοχή όμως: οι γλώσσες μπορούν και να εξαφανιστούν. Σήμερα κανένας λαός δεν μιλάει λατινικά, αλλά ούτε και χεττιτικά που μιλιόντουσαν στη Μικρά Ασία γύρω στη 2η χιλιετία π.Χ. από τους Χετταίους ή Χιττίτες. Σύμφωνα με ανακοίνωση της Ουνέσκο (υπ. αριθμ. 2002-07) στα πλαίσια του 21ου αιώνα, του αιώνα μας, 50 έως 80% των ομιλουμένων σήμερα γλωσσών, πρόκειται να εξαφανιστούν. Κατά κανόνα θεωρούμε ότι μια γλώσσα απειλείται να εξαφανιστεί, όταν παύουν οι γονείς να την μεταδίδουν στα παιδιά τους, όταν παύει να χρησιμοποιείται στην επικοινωνία.

Κείμενο 2

Αδέσποτα σκυλιά

Ποίημα του Αργύρη Μαρινέρου. Ποιητική συλλογή «Οι Άρχοντες» (1985)

¹³ διαμορφώνεται

Ξέρετε τι τιμή τα κάνουνε
Όταν τα ζώα αυτά
Τα ονομάζουμε αδέσποτα
Είναι χωρίς κυρίου
Χωρίς αφεντικά το νιώθετε
Αυτό δεν είναι πια τιμή
Αυτό είναι προνόμιο
Γι' αυτό και κάθε εξουσία
Τους ρίχνει φόλα με ευχαρίστηση

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 1 (μονάδες 35)

1ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Ποιες σκέψεις καταθέτει ο συντάκτης του Κειμένου 1 σχετικά με την προσφορά της γλώσσας (50-60 λέξεις);

Μονάδες 10

2ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Να χαρακτηρίσεις την καθεμία από τις ακόλουθες προτάσεις ως σωστή ή λανθασμένη (μονάδες 4) και να αιτιολογήσεις με συντομία τις επιλογές σου (μονάδες 6).

α. Η 1^η και η 2^η παράγραφος ενωμένες («Η συμβολική επιλογή της επετείου...όπου οικοδομείται το νεοσύστατο ελληνικό κράτος.») θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πρόλογος στο κείμενο αυτό, όπως σου έχει δοθεί.

β. Η τελευταία παράγραφος («Όλες οι γλώσσες του κόσμου...όταν παύει να χρησιμοποιείται στην επικοινωνία.») θα μπορούσε να λειτουργήσει ως επίλογος στο κείμενο αυτό, όπως σου έχει δοθεί.

Μονάδες 10

3ο υποερώτημα (μονάδες 15)

Παρόλο που το κείμενο είναι ανάρτηση σε ιστοσελίδα, εμφανίζει χαρακτηριστικά μιας προφορικής ομιλίας προς κάποιο ακροατήριο. Να εντοπίσεις τρεις γλωσσικές/ υφολογικές επιλογές που παραπέμπουν σε ομιλία, αιτιολογώντας με συντομία τις επιλογές σου.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 30)

Στο Κείμενο 1 υποστηρίζεται ότι «η γλώσσα κάθε λαού αποτελεί το σπουδαιότερο πολιτισμικό μνημείο πάνω στο οποίο βρίσκεται ανεξίτηλα αποτυπωμένη όλη η ιστορία του. Πάνω στη γλώσσα σμιλεύεται η ιστορία κάθε λαού. [...] Η Ελλάδα υπάρχει ως Ελλάδα, γιατί μιλάει ελληνικά. Αν θέλουμε να διαφυλάξουμε την ελληνικότητά μας, είναι απαραίτητο να διαφυλάξουμε τη γλώσσα μας ως κόρην οφθαλμού». Η παραδοχή αυτή σου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση και έτσι αποφασίζεις να συντάξεις ένα κείμενο 350-400 λέξεων για το ιστολόγιο του σχολείου σου, στο οποίο θα εκθέσεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου με την παραπάνω άποψη. (350-400 λέξεις)

Μονάδες 30

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 20)

Στο Κείμενο 2 το ύφος του λόγου χαρακτηρίζεται από προφορικότητα. Να εντοπίσεις δύο γλωσσικές επιλογές που επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη και να τις σχολιάσεις σύντομα.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ 4 (μονάδες 15)

Το ποιητικό υποκείμενο αποδίδει θετικό ή αρνητικό περιεχόμενο στη λέξη «αδέσποτος»; Για ποιο λόγο; Ποιες είναι οι δικές σου σκέψεις; Στην απάντησή σου να βασιστείς σε στοιχεία του ποιήματος. (100-150 λέξεις)

Μονάδες 15